

DUŠAN ČALIĆ

EKONOMSKA SURADNJA U SEV-u

UVOD

Da bismo uspješnije mogli analizirati suštinu Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć socijalističkih zemalja (SEV), njegove zadatke i ciljeve, osvrnut ćemo se ukratko na privredni razvoj SSSR-a, jer je SSSR, sa svojim stavovima i shvaćanjima zakonitosti razvoja socijalističkih privreda i njihovih odnosa, imao odlučujući utjecaj na postavljanje zadataka i ciljeva SEV-a.

Do 1949. godine SSSR se od zaostale Rusije, razvio u moćnu socijalističku državu, s jakom i razvijenom privredom. Ta činjenica imponira i pristalicama socijalizma i njegovim protivnicima. Samo taj fakat je 1945. godine, kada su nastale nove socijalističke države u Evropi, značio vrlo mnogo. Tim više što su gotovo sve nove socijalističke zemlje bile privredno nerazvijene. One su međutim, što je i prirodno, željele da se što prije privredno i društveno razviju. Nemajući drugog iskustva u izgradnji socijalizma osim sovjetskog, one su preuzimale iskustvo SSSR-a. Na žalost, u to doba u SSSR-u vlada Staljinov kult ličnosti, koji onemogućuje svaku demokratsku diskusiju o putevima i metodama izgradnje socijalizma, koji bi bili različiti od sovjetskog puta. To najbolje ilustrira napad Staljina na Jugoslaviju. To ističemo prvenstveno zato što se i danas još nije dovoljno razvila naučna diskusija, mirna i tolerantna, o nekim suštinskim pitanjima izgradnje socijalizma kao svjetskog procesa. To ima određene negativne posljedice i za suradnju u okviru SEV-a a i šire izvan te suradnje.

Dosta široko se među ekonomistima diskutiraju i obrađuju pitanja vezana iz tako zvane privredne reforme, ali se vrlo malo razrađuju pitanja društvenih odnosa, naime položaj čovjeka-proizvođača u sklopu razmatranja privrednog razvoja, ili još šire – društvenog razvoja. Još uvijek je prisutan pritisak prošlosti. Istina, otišlo se daleko od perioda Staljina, kada se čak spominjanje društvenog samoupravljanja proglašavalo izdajom socijalizma. Mi smo uzeli samo najkrupniji problem, ali bi se moglo navesti i niz drugih pitanja. Mislimo da treba podržati sve one naučne radnike koji rade na pitanjima koje nameću sadašnje privredne reforme u SEV, a čiji je osnovni smisao zamjena administrativnog upra-

ISSUKOJ KONOMICI. IVO, za nas je jos i sada vazno pitanje – da li je nerazvijena privreda kao što je bila privreda carske Rusije, morala krenuti putem razvoja kako ju je vodio Staljin, – gušenjem djelovanja zakona vrijednosti i logički vezano s tim gušenje tržišta i robne privrede. To je ne samo važno sa stanovišta historije, već i zbog zemalja koje će krenuti u izgradnju socijalizma, ali i za nas koji se u toj izgradnji nalazimo. Objašnjenje tog pitanja je vrlo važno i za prijelaz ekonomski razvijenih kapitalističkih zemalja na izgradnju socijalizma. Ako ovo pitanje dobro razradimo, vidjet ćemo šta je konzistentno socijalizmu kako sistemu, a šta je rezultat, što su prve zemlje socijalizma startale s nerazvijene privredne osnove, a što su posljedice zabluda. Obrada ovog pitanja pomoći će razvoju suradnje i odnosa u SEV-u, a i naporima u izgradnji svjetske socijalističke privrede.

SSSR kao prva socijalistička zemlja, suočila se sa svojom kapitalističkom okolinom, osim kao socijalistička još i kao ekonomski nerazvijena prema razvijenim. Kao jedan od suštinskih problema SSSR-a postavilo se pitanje ubrzanog privrednog razvoja, kao i pitanje osiguranja nacionalne nezavisnosti. Likvidirati privrednu nerazvijenost u što kraćem roku u tadašnjim uvjetima bilo je moguće jedino koncentracijom akumulacije u ruke države. Te okolnosti dovele su do jake centralizacije i jačanja uloge države, što znači da se razvijao administrativni period upravljanja privredom. Bilo je i drugih razloga, ali ovo su bili osnovni. Kasnija praksa razvoja socijalizma u drugim zemljama pokazuje da od prvog dana kada proletarijat zauzme vlast u obliku svoje države, mora stvarati uvjete za odumiranje države, pa i njegove, razvijajući što potpuniju neposrednu socijalističku demokraciju. Kako pokazuju najnovija historijska istraživanja, Lenjin je o tome vodio računa.

Lenjin je govorio o SSSR-u, kao republici proizvođača i tvrdio »da je čovjek kao proizvođač važniji od čovjeka kao građanina«. On je tvrdio da će vlada Sovjeta biti ekonomska i društvena kontrola, što odgovara jednoj ekonomskoj epohi (Lenjinov intervju Rejmonu Robinsu krajem 1917. ili početkom 1918. prema pisanju »Borbe« od 22. IV 1966. g.). Isto tako Lenjin se od prvog dana života mlade sovjetske države borio protiv nenaučnih shvaćanja u teoriji političke ekonomije. Poznata je oštra kritika Lenjina Buharinove knjige »K pitanju zakonomjernosti prelaznog perioda«. Lenjin je stalno isticao značenje tržišne privrede za socijalizam i kategorije kao: novac, roba, zakon vrijednosti i cijene. Vrlo ubjedljivo je o tome govorio na XII kongresu RKP. Isto tako Lenjin je isticao samostalnost privrednog poduzeća, zasnovanog na ekonomskim principima. Jasno, Lenjin je isto tako isticao da je socijalizam planska privreda, no da to nije u suprotnosti s gore iznesenim. On je prekratko živio da bi, ulažući svoj veliki genije, rukovodio izgradnjom socijalizma u jednoj zaostaloj privredi, rješavajući tako komplicirane zadatke: postizanje ubrzanog privrednog rasta, jačajući obrambenu snagu zemlje, koristeći za to državu i centralističko upravljanje, paralelno s razvijanjem uvjeta za postepeno odumiranje države.

Poslije II svjetskog rata formiraju se nove socijalističke zemlje. Sve socijalističke zemlje, kako smo rekli, izveli su svaki pokušaj da nove socijalističke zemlje koristeći iskustvo SSSR-a, analizirajući specifične uvjete kod sebe, potraže nove puteve izgradnje i time iste samo obogate. Pošto je Jugoslavija bila upravo ta zemlja koja je pošla putem novih rješenja, doživjela je totalni napad Staljina. Koliko je bilo pritiska na Jugoslaviju zbog stava da za nas nije kolektivizacija i nacionalizacija zemlje najbolji put razvoja socijalizma u poljoprivredi, jer se naš seljak već bio »teritorijalizirao«. Bilo je sukoba i oko drugih pitanja. No ni mi, bez obzira na otpor Staljina, nismo ostali imuni od idealizacije određenih iskustava SSSR-a. Uzmimo, na primjer, pre naglašavanje uloge teške industrije u ubrzanom privrednog razvoju. Mnogo je bilo krivih shvaćanja i u teoriji (da kupovna moć mora uvijek ići ispred fonda roba; dva vida vlasništva u socijalizmu uvjetuju robnu razmjenu itd.).

Bez obzira na sve greške, kako smo rekli, SSSR je postigao velike uspjehe u svom razvoju i svjesna ili nesvjesna želja oponašanja SSSR-a od strane drugih socijalističkih snaga bila je vrlo velika.

Historijska je činjenica da su sve evropske socijalističke zemlje, čim su formirane, usvojile ubrzanu industrijalizaciju, preko administrativnog – centralističkog upravljanja, planiranja kao svoju politiku razvoja. Prema tome SEV je kao organizacija socijalističkih zemalja imao osnovni zadatak pomaganje realizacije takve politike.

Osnivanje i zadaci SEU-a

U januaru 1949. godine osnovan je Savjet za uzajamnu ekonomsku pomoć, poznat i pod kraticom SEV. Članovi osnivači bili su evropske socijalističke zemlje i SSSR osim Jugoslavije.

Već je Lenjin govorio da će socijalističke zemlje dublje razvijati zakonitost ekonomskog razvoja u svijetu, međunarodnu podjelu rada i koncentraciju proizvodnje u svjetskim razmjerima. To su materijalni preduvjeti buduće svjetske socijalističke privrede. Lenjin je, govoreći 1920. god. o zadacima međunarodnog proletarijata, iznio stav da treba uzeti u obzir »tendenciju ka stvaranju jedinstvene, opštim planom regulirane, od strane proletarijata svih nacija svjetske privrede kao cjeline, tendenciju, koja je potpuno jasno izražena već i u kapitalizmu, a koja bezuslovno podliježe daljnjem razvitku i punom završetku u socijalizmu« (Lenjin, Sabrana djela, tom 31, IV izd.).

Razvoj proizvodnih snaga sve više prelazi nacionalne granice i postaje karakterističan za razvoj ekonomskih odnosa u svijetu. Njega još više potencira razvoj suvremene nauke, tehnike i tehnologije. Rentabilnost se postiže kod mnogih proizvoda samo tada ako se proizvode u velikim serijama. Isto tako brz razvoj nauke i tehnike, zahtijeva brzu amortizaciju osnovnih sredstava, što pogoduje razvoju kontinuirane proizvodnje i velikih serija. Sve to prevazilazi apsorpcionu moć unutarnjih tržišta većine zemalja. Prema tome razvoj proizvodnih snaga u svijetu, traži sve širu i dublju međunarodnu podjelu rada- specijalizaciju i kooperaciju.

Taj zakoniti proces odnosi se na sve zemlje u svijetu, kako socijalističke, tako i kapitalističke, a i na zemlje u razvoju. Teoretski promatrano, socijalističke zemlje, zasnovane na najnaprednijem društvenom sistemu, morale bi davati, ton i pravac tom razvoju. One bi morale biti okosnica stvaranja svjetske ekonomike. No, da bi one to bile moraju biti među prvima u svijetu po produktivnosti rada i ekonomičnosti. Za nedovoljno razvijene socijalističke zemlje, najbolji put za likvidaciju ekonomske zaostalosti u datoj situaciji, bila je ubrzana industrijalizacija. Mislimo da DRNJ i ČSSR, nisu morale poći istim putem kao većina evropskih socijalističkih zemalja. One su bile dovoljno industrijalizirane i mogle su poći putem intenzivnog razvoja svojih privreda. U tom smislu je bilo i pokušaja. U ČSSR je 1946. donesen dvogodišnji privredni plan kao oformljenje »čehoslovačkog puta u socijalizam«. No tadašnja teška međunarodna situacija bila je pogodna klima da kult Staljinove ličnosti skrši takve tendencije, jer su one bile po suštini suprotne kultu ličnosti. Kod ovoga još treba uzeti u obzir da su DRNJ i ČSSR siromašne sirovinama, i da su se u datim uvjetima mogle njima opskrbiti samo pomoću SSSR-a. To je značilo da treba izvršiti i nova povezivanja nacionalnih ekonomika i čvršće povezivanje sa SSSR-om. Dodamo li svemu ovome nemanje drugog iskustva u izgradnji socijalizma osim sovjetskog, a SSSR je izgrađivao socijalizam, počevši s nivoa vrlo slabo razvijene ekonomike, u neobično teškim međunarodnim prilikama, rezultat je bio da su sve socijalističke evropske zemlje usvojile, kao put svoga razvoja – ubrzanu industrijalizaciju. Ubrzana industrijalizacija daje vrlo dobre rezultate u razvoju razvijenijih zemalja, ali od prvog časa, nosi klice mnogih slabosti. Ostavljajući po strani analizu pozitivnog i negativnog u usvojenoj politici razvoja, ubrzana industrijalizacija kao izraz te politike dala je sadržaj radu i razvoju SEV-u.

DOSADAŠNJI REZULTATI DJELOVANJA SEV-a

Rezultati koje može dati suradnja u SEV-u, omeđeni su mogućnostima, potrebama i stremljenjima unutarnjeg razvoja samih članica SEV-a.

Rad i razvoj suradnje u SEV-u funkcionalno je povezan s razvojem proizvodnih snaga i društvenih odnosa zemalja članica. Prema tome, stupanj suradnje u okviru SEV-a rezultat je datog stupnja razvoja zemalja članica.

Ako su se do sada, a velikim dijelom i sada (premda se otvara nova epoha razvoja s odvijanjem privrednih reformi) zemlje članice SEV-a razvijale preko politike ubrzane industrijalizacije i to metodom centralističko-administrativnog rukovođenja tim razvojem, gdje je osnovni pokretač i nosilac samog razvoja bila država, to su pozitivni rezultati (a i slabosti) produkt svojstven tako usvojenoj politici i metodama razvoja. Gornja politika i metodi daju i granice razvoju suradnje u okviru SEV-a. Pokušat ćemo se osvrnuti najprije na pozitivna dostignuća suradnje u SEV-u.

Politika ubrzane industrijalizacije, pri kojoj se velik dio nacionalnog dohotka dodjeljuje za nove investicije, u principu, rezultira visokom stopom rasta proizvodnje, prvenstveno u industriji. Prema predratnom nivou, u 1962. godini industrijska proizvodnja porasla je u Bugarskoj za 15 puta, Mongoliji za 10 puta, Poljskoj za 10 puta, Rumunjskoj za 6,6 puta, SSSR-u za 6,3 puta, Mađarskoj za 5 puta, ČSSR-u za 4,5 puta i DRNJ za 3,7 puta.

Da bi se postigao što veći porast proizvodnje, i to u industriji, osim izgradnje novih kapaciteta i transfera radne snage iz poljoprivrede u industriju (jer je ovaj put razvoja ujedno bio i ekstenzivan) bilo je neophodno osigurati sve veću količinu sirovina. Za osiguranje porasta proizvodnje sirovina, značajnu ulogu odigrala je suradnja u okviru SEV-a, pri čemu je SSSR na sebe preuzeo glavnu ulogu u snabdijevanju drugih zemalja članica SEV-a sirovinama.

*Saldo izvoza i uvoza mineralnih sirovina, goriva i metala u okviru SEV-a
(u mil. rubalja)*

	Bugarska	Mađarska	DRNJ	Poljska	Rumunjska	ČSSR	SSSR
1955	— 10,6	— 45,8	...	+295,9	+79,9	+ 73,6	+170,6
1960	— 92,5	—133,4	—423	+ 71,1	+32,3	—110,9	+ 78,9
1962	—108,8	—123,3	—514	— 3,5	—21,5	—182,1	+127,9

Izvor: »Politička ekonomie«, Prag, br. 11/1965, str. 957.

Problem osiguranja rasta proizvodnje sirovina postao je iz godine u godinu sve važnije pitanje suradnje u SEV-u, između ostaloga i zbog neriješenih principa materijalne zainteresiranosti proizvodnje sirovina, tako da je to pitanje moralo biti raspravljano i na zasjedanju SEV-a u Bukureštu, u 1966. god. No, bez obzira na neriješeno gornje principi-jelno pitanje, do danas se našlo načina da se preko suradnje u okviru SEV-a rješava opskrba sirovinama. U tu svrhu primijenjeno je nekoliko metoda, od kojih ćemo navesti osnovne. U prvom redu izgrađeni su značajni objekti, koji pomažu rješavanje pitanja opskrbe sirovinama, među kojima su najznačajnija dva: naftovod »Prijateljstva«, dug 4.500 km i elektrovod »Mir«, koji je u 1963. godini povezao električne sisteme zemalja članica SEV-a.

Elektrovod »Mir« ima svoj dispečerski centar u Pragu, zahvaljujući čemu, ne samo da se osigurava snabdijevanje pojedinih zemalja elektro-energijom, već se postižu i velike uštede.

Zajedničko investiranje u poduzećima za proizvodnu sirovinu važna je forma suradnje u SEV-u za osiguranje sirovina. Iako ni kod ove suradnje nisu riješena neka osnovna pitanja kao što je pitanje tretiranja rente, zatim obračuna troškova investiranja u zajedničke objekte, ipak su postignuti prvi rezultati. Zemlja članica, bogata nekom sirovinom do-

bija kredit za investicije od zemlje koja tu sirovinu treba da zajednički prerađuje i uskladi, proizvodnje nekog uglja itd. i osuđujuću suradnju, u istom cilju, jest formiranje zajedničkih poduzeća, u čemu se ističe uspješan rad »Haldeksa«, koji je osnovan izvan SEV-a. Mislimo da zbog neriješenih pitanja materijalnog stimuliranja proizvodnje sirovina u SEV-u postoji tendencija da se problem rješava izvan njega, kao što je gornji slučaj.

Povećanje proizvodnje, s jedne strane, kako smo rekli, traži uvećanu razmjenu među zemljama članicama SEV-a, a i sama povećana proizvodnja, dovodi do veće razmjene među njima. Kako je razmjena zemalja članica SEV-a s trećim zemljama vrlo malo rasla, to su dvije gornje komponente uglavnom utjecale na velik porast razmjene među članicama SEV-a.

Povećana trgovinska razmjena, koja se u osnovnom razvijala na bazi suradnje u SEV-u, drugi je pozitivni rezultat te suradnje. Porast trgovine u okviru SEV-a između 1958. do 1962. godine iznosio je 60 posto. Svakako, to je vrlo veliko povećanje, iako je za isti period razmjena u okviru Evropskog zajedničkog tržišta povećana za 97 posto. Kad se pogleda porast razmjene u SEV-u, možemo konstatirati da u izvozu evropskih članica SEV-a za razdoblje od 1957. do 1962. eksport mašina raste brže od ukupnog porasta eksporta. Ukupni porast eksporta za gornji period iznosio je 47 posto, a strojeva 51 posto. Izlazi da se poslije postignutih rezultata u provođenju industrijalizacije, kao što se moglo očekivati, najveći porast eksporta zemalja članica SEV-a ostvario kod industrijskih proizvoda, u čemu specijalno mjesto zauzima izvoz mašina. Međutim, povećani promet zemalja članica SEV-a pretežno se odvijao u okviru SEV-a. Kao ilustraciju gornje konstatacije, uzimamo NR Mađarsku.

Učešće pojedinih zemalja u cjelokupnom prometu Mađarske u 1965. godini (u %)

SSSR	35,6
ČSSR	10,4
DRNJ	8,8
Poljska	6,4
SR Njemačka	5,2
Italija	3,4
Austrija	3,0
Engleska	2,6
Svicarska	2,2

U ukupnom izvozu industrijskih proizvoda Mađarske, učestvovala su socijalističke zemlje sa 64 posto, a kapitalističke i nerazvijene sa 29 posto. U razvijene kapitalističke zemlje Mađarska je izvezla u 1965. godini svega 2 posto od svog ukupnog izvoza strojeva. U ukupnom izvozu industrijskih proizvoda Mađarske u 1965. godini $\frac{2}{3}$ su sačinjavali strojevi, a $\frac{1}{3}$ industrijski proizvodi široke potrošnje. Ove tendencije u razvoju vanjske trgovine u manjoj ili većoj mjeri karakteristične su za sve ostale ze-

suradnje u okviru SEV-a. Porast razmjene članica SEV-a, naročito što se tiče tog rasta u okvirima SEV-a, stalno se sukobljavao s granicama koje mu je nametnuo centralističko-administrativni način razvoja i rukovođenja privredom. Razmjena u okviru SEV-a najvećim se dijelom odvijala na bilateralnoj osnovi i time dosta smetala još bržem porastu. Isto tako, zbog odsustva razmjene na bazi stvarnih realnih cijena, koje bi se formirale na osnovu djelovanja svjetskih cijena, sve zemlje su forsirale izvoz strojeva a tražile uvoz sirovina, tako da je praksa podijelila robe na »tvrde« i »meke«, a čak i bilateralnu razmjenu razbila na odijeljene krugove. Provodeći industrijalizaciju ekstenzivnim načinom, svaka zemlja je išla razvojem autarhičnosti, znači svaka zemlja je proizvodila neobično široku nomenklaturu proizvoda. Npr., DRNJ i ČSSR, proizvode 75 posto do 80 posto svjetske nomenklature strojeva. Takva struktura proizvodnje odražavala se i u strukturi izvoza. Od 150 grupa roba, konstatiranih u statistici OUN za svjetsku trgovinu, Mađarska izvozi 126 grupa.

Jasno je samo po sebi da suradnja u okviru SEV-a mora imati za osnovu usklađivanje privrednih planova zemalja članica (godišnjih, petogodišnjih, perspektivnih). Usklađivanje planova kroz SEV, davalo je određenu sigurnost perspektivnog razvoja. Završena je izrada koordinacije razvoja narodnih privreda za period 1966–1970. godine. I kod ovoga zajedničkog pozitivnog oblika suradnje došlo je do problema niklih iz sistema centralističko-administrativnog rukovođenja. Jedan od problema je pokušaj da se administrativno dirigirano planiranje prošetne i na planiranje u okviru SEV-a. Tako je nastao krupan problem – pitanje nacionalnog suvereniteta i nadnacionalnih prerogativa organa SEV-a.

Za postizanje što boljih rezultata ubrzanog privrednog razvoja, kao uspješan metod suradnje u okviru SEV-a korišteni su metod usklađivanja investicija i metod zajedničkog investiranja.

U 1962. godini osnovan je Planski biro SEV-a, čiji je osnovni zadatak usklađivanje investicija. U razdoblju od 1964–1965, u okviru SEV-a razmatrano je u gornjem smislu oko 200 investicionih projekata. Naprijed smo govorili o zajedničkim investiranjima za pribavljanje sirovina (DRNJ daje zajam ČSSR-u za proširenje kapaciteta kalijeve soli; ČSSR daje zajam SSSR-u za proširenje proizvodnje željezne rude i aluminija; za proizvodnju fosfora na teritoriju SSSR saraduju – SSSR- Bugarska, Mađarska, DRNJ, Poljska i ČSSR; u Rumunjskoj kreditiraju izgradnju kombinata celuloze – DRNJ, Poljska i ČSSR. Poljska investira za proizvodnju kalijevog umjetnog đubriva na teritoriju SSSR). I ovaj korisni oblik suradnje u SEV-u usporavan je neriješenim pitanjima, kao što je pitanje rente, obračun zajedničkih investicija.

Shodno zahtjevu suvremene proizvodnje, čemu značajan pečat daje razvoj suvremene tehnike, tehnologije i nauke u okviru SEV-a dat je veliki naglasak na razvoj specijalizacije i kooperacije. Najveća pažnja specijalizaciji i kooperaciji posvećena je u mašingradnji i kemijskoj industriji, što odgovara industrijalizaciji. Mađarski ekonomista A. Balasa konstatira da je u razdoblju 1961–65. godine »valovaja« proizvod-

nja mašinogradnje zemalja članica SEV-a porasla 1,7–1,8 puta, a uzajamne isporuke 1,8–1,9 puta. Iz toga on zaključuje da se razvija podjela rada u oblasti mašinogradnje između članica SEV-a. U kemijskoj industriji specijalizacija proizvodnje započela je faktički 1958. godine, dok su značajniji rezultati postignuti od 1960. godine.

Prvi rezultati specijalizacije ostvareni su i u proizvodnji sjemena. Mađarska je preuzela obavezu da proizvodi preko 50 vrsta sjemena, kao što je: hibridni kukuruz, lucerna, suncokret, grašak itd. Specijalizacija je logički predstavljala obustavljanje proizvodnje određenih artikala. Mađarska je obustavila proizvodnju teretnih vagona, nekih poljoprivrednih strojeva itd. Privredni mehanizam politike administrativnog rukovođenja privredom stavio je granicu i ovom obliku suradnje. »Kako u međunarodnoj specijalizaciji mašinogradnje, tako i u proizvodnji kemijske industrije poteškoće se javljaju u prvom redu kod onih proizvoda čija proizvodnja zahtijeva mnogo rada a malo investicija. Forsiranje proizvodnje takvih artikala pomaže uglavnom tempu razvoja narodne privrede. Ti artikli u najvećoj mjeri doprinose povećanju nacionalnog dohotka. Razumljivo da svaka zemlja nastoji da proizvodi takve artikle.« (Kiss Tibor – »Partelet«, broj 4, april 1964. god.)

Kao poseban vid specijalizacije i kooperacije u okviru SEV-a možemo navesti formiranje zajedničkog poduzeća »Intermetal«. Šest zemalja: ČSSR, Poljska, Mađarska, DRNJ, SSSR i Bugarska osnovale su gornje poduzeće 1964. godine s ciljem unapređenja proizvodnje, specijalizacije i kooperacije u crnoj metalurgiji. Kao osnovni putevi postizavanja gornjih ciljeva treba da budu koordinacija u korištenju kapaciteta, specijalizaciji proizvodnje i kooperaciji izgradnje novih kapaciteta, bilo kad ih gradi neka članica samostalno, bilo kada se radi o investiciji nekoliko članica. U prvoj godini kooperacija se odvijala u oblasti proizvodnje, trgovine (razmjene), i pripreman je zajednički naučno-istraživački rad. Npr. Poljska ima veće kapacitete proizvodnje ingota od kapaciteta valjaonica, a Mađarska obratno. Tu je došlo do kooperacije. Rezultat poslovanja »Intermetala« u 1965. godini je koordinacija proizvodnje proizvoda crne metalurgije, koji su tada isporučivani članicama. Taj promet je u 1965. godini iznosio 300.000 tona u jednom pravcu ili u vrijednosti od milijun rubalja.

U 1966. godini isporuke u okviru »Intermetala« iznosile su 1.350.000 tona. Značajno je što je u 1966. godini došlo do koordinacije proizvodnje i isporuka maloserijskih proizvoda specijalne proizvodnje u obimu od 35.000 tona s 50 profila.

Koordinacija i specijalizacija kroz »Intermetal« značila je povećanje kapaciteta od 10–15 posto. Članice »Intermetala« pripremaju proračune za zajedničke investicije za proizvodnju lista za transformatore. Da bi se ovo poduzeće i dalje uspješno razvijalo, potrebno je riješiti niz osnovnih ekonomskih pitanja kao: isporuku računati ne samo u težini, već i vrijednosti; pitanje carina pri isporukama van granica neke zemlje; pitanje cijena; kreditiranje, obračunavanja itd. Pošto su osnovana zajednička poduzeća, neka u okviru SEV-a a neka i van toga, osnovan je u okviru SEV-a Institut za normiranje, koji treba da pomogne proces specijalizacije proizvodnje.

Kao poseban vid suradnje koji ima dosta elemenata pomoći možemo navesti suradnju Mađarske i SSSR na preradi boksita i proizvodnji aluminija. Kako je Mađarska bogata boksitom, a siromašna elektroenergijom, potpisan je ugovor između Mađarske i SSSR, po kome će Mađarska u periodu 1967–1980. isporučivati SSSR-u 330.000 tona glinice godišnje od koje će SSSR proizvesti 165.000 tona aluminija, koji će se u obliku aluminijskog bloka isporučiti natrag Mađarskoj.

Kao poseban vid suradnje u okviru SEV-a od 1964. godine, počeo je funkcionirati zajednički vagoni park. U početnoj fazi zajednički vagoni park brojio je 97.000 vagona, čiji su vlasnici pojedine zemlje članice SEV-a.

Nadalje, važan oblik suradnje u okviru SEV-a je suradnja u oblasti nauke i tehnike. Već 1949. godine usvojeni su principi razmjene određenih tehničkih i tehnoloških rješenja i licenci. Samo između 1960–1962. godine zemlje članice SEV-a razmijenile su preko 38.000 dokumenata iz naučno-tehničke oblasti. Za isto razdoblje oko 700 institucija zemalja članica surađuju na rješavanju nekih 3.500 značajnih naučno-tehničkih problema. Važni problemi koje još treba riješiti su: primjena sintetičkih materijala u privredi; kemizacija poljoprivrede; konstrukcija i izrada instrumenata za naučno-istraživačke radove; stvaranje teorije sistema za automatsku regulaciju; problem fotosinteze; pitanje kompleksne mehanizacije utovara i transporta itd. Nekoliko zemalja članica SEV-a vrše zajednička geološka istraživanja na teritoriju NR Mongolije radi stvaranja uvjeta za brzu izgradnju industrije i poljoprivrede u toj zemlji. Ujedno će se pomoći formiranju naučno-istraživačkih centara u Mongoliji. Vrlo značajan oblik suradnje u oblasti naučnih istraživanja je suradnja na polju atomske energije kroz zajedničku naučnu ustanovu. Ujedinjeni Institut za atomska istraživanja u Dobnu radi od marta 1956. godine. Kao ilustraciju navodimo da se samo iz Mađarske u tom Institutu usavršavalo 39 naučnih radnika. Između ostalog i na ovom polju ima neriješenih pitanja, a u prvom redu želimo spomenuti problem nadoknade za ustupanje licence. Do danas su one ustupane besplatno, ali taj princip nije zadovoljavajući.

Možemo ponovno konstatirati da je suradnja u okviru SEV-a postigla određene rezultate, da su izgrađeni temelji na kojima se može ista dalje razvijati, ali granica te suradnje određena je u konačnoj liniji nivoom unutarnjeg razvoja zemalja članica i privrednim mehanizmom kao i principima ekonomske politike svake zemlje.

PROBLEMI KOJI PROISTIČU IZ DOSADAŠNJEG RAZVOJA

Naprijed smo već spomenuli da se zemlje članice SEV-a razvijaju metodom ubrzane industrijalizacije, koji često uvjetuje metod administrativno-centralističkog rukovođenja privredom. Takav privredni razvoj u osnovici je ekstenzivna. Da on u datim uvjetima daje tražene i očekivane rezultate pokazuje praksa mnogih socijalističkih zemalja. No on je već ispočetka bremenit slabostima, koje se produbljuju što su razvijene proizvodne snage.

Osnovna slabost navedenog puta privrednog razvoja je u manjoj ili većoj mjeri zapostavljanje djelovanja objektivnih ekonomskih zakona, u prvom redu zakona vrijednosti i svih njegovih pojavnih atributa kao robe, novca, tržišta itd. Djelovanje ekonomskih zakona nadomještava kao motor privrednog razvoja država i njeni organi.

Danas je dosta izrečeno i napisano analitičkih kritika na takav put razvitka, bilo da se otvoreno imenuje, kako smo mi to učinili, bilo da se to čini manje ili više zaobilazno, tako da se i u drugim socijalističkim zemljama sve više pojavljuju analitičko-kritičke ocjene pomenutog puta razvoja.

Kako je suradnja u okviru SEV-a funkcija potreba u razvoju svake zemlje članice, to je razumljivo i suradnja u SEV-u ograničena i ima sve karakteristike unutarnjeg metoda privrednog razvoja zemalja članica. Profesor Vajda Imre, govoreći o privrednoj suradnji socijalističkih zemalja, piše slijedeće:

»Među zaprekama koje stoje na putu napretka smatram da je od istaknutog značenja previše sporo provođenje teorije vrijednosti, koje nije ni izdaleka općenito. Bez prioriteta teorije vrijednosti ne može se međunarodna specijalizacija postaviti na solidnu bazu i bazu koja osigurava uzajamne interese...«

»Na području ekonomije samo po sebi ništa nije evidentno, sve treba dokazati, a dokazivanje možemo izvršiti samo brojčano, uz pomoć kategorije vrijednosti, razmišljanjem u formi vrijednosti. Samo se u pokazateljima vrijednosti može obuhvatiti mnogostranost privrednog problema, njegova kompleksnost, koja se sastoji od mnogih promjenljivih faktora...«

U novije vrijeme to shvaćanje ima sve više pristalica u međunarodnoj socijalističkoj literaturi. Tako npr. časopis »Mirovaja ekonomika međunarodne otkrošenia«, u broju 7 iz 1963. god. objavljuje iz pera Tyerehova i Sastitka slijedeće »... za kvantitativnu ocjenu efikasnosti međunarodne raspodjele rada kao bitne ne treba priznati naturalne, nego pokazatelje vrijednosti, koji sintetično i mnogostrano karakteriziraju privredne procese. Naturalni pokazatelji mogu, a i treba da igraju pomoćnu ulogu; oni upotpunjavaju analizu rezultata dobijenih na temelju pokazatelja vrijednosti.« Istočnonjemački profesor Kohlmey je na svom predavanju u Budimpešti naglasio da »... proizvodna specijalizacija nije moguća bez uzimanja u obzir odgovarajućih tržišnih kategorija. Vrijednost i novčane forme, koje ih izražavaju ne formiraju samo okvir kretanja, pa tako i granicu. Tako je svjetsko tržište sa svojim kategorijama, kao što su cijene, platna bilanca, kredit itd. jedno od onih značajnih faktora koje treba uzeti u obzir kod međunarodnog usklađivanja planova, kao i kod specijalizacije proizvodnje.« (Izvor: Vajda Imre: »Tarsadalmi Szelme«, broj 12, decembar 1963. »Razvoj i problemi suradnje socijalističkih zemalja«)

Jedan drugi poznati mađarski ekonomista, koji radi na problemima kooperacije u oblasti mašinogradnje u okviru SEV-a piše »Što se tiče ekonomskih odnosa između zemalja članica SEV-a, njenoj objektivnoj osno-

vi, javlja se posebno, svojevrsno vlasništvo zemalja nad svojim sredstvima za proizvodnju. U vezi s tim između socijalističkih zemalja formiraju se ekonomski odnosi koji karakteriziraju odnose samostalnih vlasnika.

Razmjena između različitih vlasnika uvijek se pojavljuje kao robna razmjena; uvjeti te razmjene objektivno su opredijeljeni robno-novčanim odnosima. Prema tome međunarodna socijalistička raspodjela rada može se razvijati samo pri postizavanju ekonomskih interesa pojedinih zemalja s računanjem postojanja objektivnih među njima robno-novčanih odnosa.« (Izvor: A. Balasa: »O putevima daljnjeg razvoja podjele rada među zemljama-članicama SEV-a u oblasti mašingradnje«)

Iako imamo drugo mišljenje šta je uzrok postojanju robno-novčanih odnosa među socijalističkim zemljama smatramo da je bitno da drug Balasa ocjenjuje da su oni temelj ekonomskih odnosa socijalističkih zemalja. Zbog zapostavljanja djelovanja ekonomskih zakona, suradnja u okviru SEV-a uz sve postignute uspjehe, došla je u sukob s administrativno-centralističkim metodama upravljanja privredom, a što je osnovica suradnje u SEV-u. Takav sistem rodio je sve one slabosti, koje su njemu imanentne, a od kojih ćemo spomenuti samo osnovne i to iz oblasti suradnje u okviru SEV-a.

Kooperacija i specijalizacija, kao jedan od osnovnih oblika suradnje, nije se zasnivala u dovoljnoj mjeri na ekonomskoj zainteresiranosti svakog učesnika, pa se nije dovoljno uspjela razviti, i stalno je ometana suprotnim djelovanjem – tendencijama autarhičnog razvoja svake zemlje.

»Relativna zatvorenost unutrašnjih tržišta koči put međunarodne raspodjele rada, što s jedne strane uvijek ponovo rađa nastojanje upravljanja na samoopskrbu, a s druge strane omogućuje takvu atmosferu u proizvodnji, koja ne prisiljava ni na tehničku disciplinu, ni na tehnički napredak, šta više – često zato ne pruža ni dovoljno impulsa ...« (Izvor: Vajda Imre »Tarsadalmi Szelme« br. 12, decembar 1963, »Razvoj i problemi suradnje socijalističkih zemalja«)

Prije smo govorili da se u okviru SEV-a najveće značenje davalo specijalizaciji i kooperaciji u mašingradnji. No, kakvi su rezultati tamo postignuti neka nam posluži mišljenje kompetentnog ekonomiste u ovoj oblasti A. Balasa: »Osnovni uzrok nezadovoljavajućeg razvoja specijalizacije proizvodnje krije se prije svega u ekonomskim faktorima. Pitanje se sastoji u tome do kakve je mjere ekonomski zainteresirana u sadašnje vrijeme zemlja članica SEV-a za međunarodnu specijalizaciju proizvodnje mašingradnje, i u kakvoj mjeri pomažu ili koče razvitak specijalizacije ekonomski uvjeti, a također i u tome u kojoj se mjeri dati uvjeti i stupanj zainteresiranosti zemlje uzima u obzir kod primjenjivanja forme i metoda specijalizacije.«

Istu ocjenu o kooperaciji i specijalizaciji u mašingradnji daje inž. Vojislav Babić (predstavnik SFRJ u komisiji za mašingradnju SEV-a) u svom osvrtu »Podjela rada, složen i dugotrajan posao« – Privredni pregled«, 19. marta 1966. godine. Nastojanjima da se razvije kooperacija i specijalizacija stalno se suprotstavljala suprotna tendencija – a turahičnost. Sve zemlje članice SEV-a zadržale su vrlo širok asortiman proizvodnje svjetske nomenklature. Istaknuti poljski rukovodilac Peter Jarosević, kritizira što zemlje članice SEV-a proizvode oko 2.500

vrsti industrijskih aparata, od čega se 300 vrsti aparata javljaju kao nepotrebni paralelizam. (Pravda – 13. 9. 1963. god. – »Suradnja ubrzava kretanje naprijed«). Rezultat takve tendencije su male serije proizvodnje od većine zemalja članica SEV-a. Autarhičnost je osnovni uzrok da se ni konkretne preporuke koje daju organi SEV-a ne realiziraju. Isto tako je i tendencija k autarhičnosti osnova jačanja zatvorenosti unutarnjeg tržišta. Odsustvo razvijene konkurencije zbog zatvorenosti unutarnjeg tržišta, i jakih zaštitnih mjera domaće proizvodnje sa strane države, jedan je od osnovnih razloga nezadovoljavajućeg kvaliteta proizvodnje. Da bi se razbila zatvorenost unutarnjeg tržišta, sve više sazrijeva uvjerenje da se mora ojačati samostalnost privrednog poduzeća, ne samo na unutarnjem tržištu već i u okviru SEV-a. Ovaj zahtjev u spomenutom radu na slijedeći način zastupa A. Balasa: »Regulirani tržišni odnosi između poduzeća zemalja članica SEV-a mogu postati organska dopuna svakog sistema upravljanja privredom u kojoj su ostvareni ili se mogu ostvariti slijedeći osnovni elementi:

- široka samostalnost poduzeća, njihova materijalna zainteresiranost u dobiti (ili ukupnom dohotku);

- pravo i mogućnost slobodnog izbora proizvođača kamo da usmjeri realizaciju svoje proizvodnje (na unutarnjem ili vanjskom tržištu) zavisno od njegove zainteresiranosti (cijena itd.);

- pravo i mogućnost slobodnog izbora isporučioaca između proizvodnje vlastite produkcije ili drugih zemalja članica SEV-a koje bi učestvovala u konkurenciji zavisno od njihove zainteresiranosti (cijena, tehnički nivo itd.) bez uvoznih ograničenja.«

Stvaranje uvjeta za dosljedno djelovanje ekonomskih zakona u okviru planske socijalističke privrede, zakonit je put razvoja socijalističkih zemalja, a to znači likvidaciju autarhičnosti i postepeno prerastanje nacionalnih ekonomija socijalističkih zemalja u otvorene privrede u punom smislu tog značenja. Takav razvoj prerastao bi od ekstenzivnog u intenzivni. Samo tako se mogu postepeno likvidirati slabosti administrativnog centralističkog načina upravljanja u privredi. Dosadašnji odnosi u razmjeni u okviru SEV-a uglavnom su počivali na razmjeni po kvantitetu, a zapostavljena je vrijednosna strana. Ukoliko se razmjena vršila i po vrijednosti, cijene su određivane od svake zemlje administrativnim putem, tako da one nisu ni približno odražavale stvarno utrošeno radno vrijeme na dotičnu proizvodnju. Tako je dolazilo do iskrivljenih odnosa u privrednim relacijama. Pošto su sve zemlje članice SEV-a forsirale ubrzanu industrijalizaciju, od države određene cijene u osnovici su bile tako podešene da se i dio akumulacije kroz povišene cijene na robu iz grupe B, prelijeva u korist grupi A, preko poreza na promet. Takva politika cijena imala je utjecaj na zaostajanje mjesta poljoprivrede i proširenje proizvodnje grupe B, a to je između ostalog značilo nepovoljne cijene za proizvođača sirovina. Postojao je sve teži problem osiguranja sirovinama planirane proizvodnje. Pošto razmjena sirovina u općoj razmjeni u okviru SEV-a čini velik dio, to je pitanje sirovina u cjelini naraslo do te mjere, da se moralo kao posebno pitanje raspravljati na sastanku sekretara Partije i predsjednika vlade u Bukureštu 1966. godine.

Ovaj problem doveo je do lošijeg položaja one zemlje u SEV-u, koje više izvoze sirovina od industrijskih proizvoda, a to je u prvom redu SSSR, a uz njega industrijski manje razvijene zemlje, npr. Rumunjsku, Bugarsku. Cijene koje su na gornji način administrativnim putem nezavisno od stvarnih troškova proizvodnje bile formirane, još su više potencirale objektivne probleme, koji izviru iz razlike u nivou privredne razvijenosti pojedinih pojedinih zemalja članica SEV-a. Zbog povišenih cijena naročito sirovinama, u razmjeni između članica SEV-a, proizlazi da je ta razmjena, računata u radnim satima, još nepovoljnija za uvoznike sirovina. Kako se to opet reflektiralo u politici brze industrijalizacije, koja traži kod nerazvijenih uvoz strojeva i opreme, na slijedeći način ocjenjuje A. Balasa: »Za ekonomski nerazvijene zemlje članice SEV-a karakteristično je: relativno manji udio mašinogradnje u industriji, relativno uski asortiman njene proizvodnje, visok udio uvezenih i niski udio proizvedenih u zemlji strojeva k odnosu ukupnih potreba za proizvodima mašinogradnje. U uvjetima brzo rastućih potreba u strojevima, gornji udio uvezenih strojeva u datim ekonomskim i prirodnim uvjetima tih zemalja ne može se održavati isključivo na račun eksporta sirovina i poljoprivredne proizvodnje.«

Da bi se suradnja u SEV-u dalje razvila, što je nužno i potrebno, treba riješiti spomenuta, a i druga pitanja. Načelno govoreći, privrede socijalističkih zemalja moraju prerasti u otvorene ekonomike i tako zaista većom produktivnošću sve više utjecati na pravce i tokove razvoja svjetske privrede. Socijalizam kao svjetski proces upravo se nalazi pred tim zadatkom, pa prema tome i SEV.

SURADNJA SFRJ U SEV-u

Poslije prvih kontakata SFRJ sa SEV-om, a što je uslijedilo nakon Beogradske deklaracije 1955. god., uslijedili su daljnji kontakti, čega je bio rezultat da je SFRJ postala pridruženi član 1964. g. Naime, po članu 10 Statuta SEV-a data je mogućnost da i nečlanovi SEV-a pod određenim uvjetima sudjeluju u njegovom radu, ali samo sa savjetodavnim pravom glasa, jer po članu 4 Statuta, pravo glasa u odlučivanju imaju samo zemlje članice.

SFRJ je zatražila da učestvuje u radu određenih komisija, gdje za SFRJ postoji interes za suradnjom. Kako SFRJ surađuje od 1955. godine, odnosno od 1961. s organizacijom za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD), i to na problemima produktivnosti, poljoprivrede, naučno-tehničke suradnje i ekonomskih konzultacija, a naša zemlja surađuje i sa EEZ, to je i suradnja u okviru SEV-a izraz nastojanja SFRJ da i na ekonomskom polju provodi politiku suradnje na bazi principa uzajamnog ekonomskog interesa. U ovom kratkom periodu suradnje u okviru SEV-a najveći uspjesi su postignuti na proširenju robne razmjene. U okviru robne razmjene pojavile su se i nove forme. Budući da kapaciteti naše industrije nisu dovoljno iskorišteni, ukazala se mogućnost da oni rade za potrebe tržišta, u prvom redu SSSR-a uz isporuku značajnog dijela

stvovali u radu komisija za koje smo se izjasnili da želimo suradivati. Naše učešće u tim komisijama, karakterizira sve ono što smo naprijed iznijeli o radu SEV-a i njegovih organa. Za SFRJ je jedan od najvažnijih ciljeva razvoj međunarodne podjele rada, odnosno specijalizacija i kooperacija. Većina problema koje treba riješiti je u razvijanju kooperacije i specijalizacije ekonomske, a manje tehničke prirode, o čemu smo već i naprijed govorili.

U sadašnjoj fazi postignute suradnje u SEV-u gdje još nema značajnijih multilateralnih oblika suradnje, za nas je vrlo važna i bilateralna suradnja sa članicama SEV-a, bilo da ta suradnja proizlazi iz konkretnih zaključaka SEV-a ili njegovih organa, bilo da je to direktni dogovor SFRJ sa određenom zemljom. I u ovom drugom slučaju, indirektno, ali vrlo snažno, nivo postignute suradnje u SEV-u utječe i na bilateralnu suradnju između SFRJ i neke druge zemlje članice SEV-a. Zbog toga, ne bismo specijalno naglašavali da li je određena bilateralna suradnja rezultat određenih zaključaka SEV-a ili njegovih organa ili direktni dogovor, već bi se ukratko zadržali na rezultatima i problemima bilateralne suradnje. Mi smo se najviše služili iskustvom suradnje SFRJ-Mađarska, jer ga i najviše poznajemo, ali ono može biti ilustracija i za suradnju SFRJ s drugim zemljama SEV-a. Već četiri godine uspješno se obavlja razmjena i određena specijalizacija proizvoda željezara Sisak i Zenica s jedne strane, i mađarskog kombinata »Cepel«. Uglavnom ova uspješna suradnja obuhvaća razmjenu i specijalizaciju cijevi, traka i limova. U 1964. godini potpisan je ugovor o proizvodnoj kooperaciji za lučke dizalice između »Đure Đakovića« i mađarskog poduzeća »Nikeks« kao posrednika. Do danas je u kooperaciji proizvedeno nekoliko komada lučkih dizalica. Postoje naponi partnera da izadu i na treće tržište (Pakistan), za što postoje povoljni uvjeti. Ali u svim ovim poslovima kao važan problem javlja se kreditna sposobnost naših i mađarskih poduzeća.

Objektivno kao vrlo perspektivna može se razviti kooperacija u proizvodnji poljoprivrednih strojeva između naših poduzeća »Pobjede« i »Zmaja« i BMG (peštanske tvornice poljoprivrednih strojeva). Konkretni rezultati postignuti su kod rasturivača stajskog đubriva i krmnog kombinajna. Ova kooperacija, osim jugoslavenskog i mađarskog tržišta, plasirala je svoje proizvode u ČSSR i Poljsku. No, za njen daljnji razvoj, potrebno je u prvom redu riješiti pitanje carina s jugoslavenske strane i pitanje koeficijenata (različiti kursevi obračunskog rublja) s mađarske strane. Osim ovih dogovora zaključeno je i niz drugih ili se vode pregovori, npr. kod cestovnih vozila, tripl-fosfata, kompletnih postrojenja u industriji nafte, elektroprivredi itd. Slični rezultati postignuti su i s drugim zemljama članicama SEV-a. No, svi oblici kooperacije SFRJ, u osnovnom traže rješenje problema, o kojima smo već govorili. Ipak, istakli bismo samo neka pitanja koja su najbitnija za suradnju SFRJ sa zemljama članicama SEV-a. Najprije bismo naveli problem carina. Taj problem je koliko naš unutrašnji problem, toliko i problem naših partnera. Štaviše on nije karakterističan samo za suradnju sa zemljama SEV-a, već za svaku vrstu kooperacije. O njemu raspravlja i Savezna skupština. Možemo to pitanje ilustrirati na primjeru proizvodne koope-

racije »Silokombajna«, između »Pobjede«, Novi Sad i BMG-a. Sa svojom uvoz istog stroja iz DRNJ, favorizirajući putem različitih kurseva uvoz iz DRNJ. Ovdje već dotičemo i drugo pitanje, a to je da u svojim bilateralnim odnosima socijalističke zemlje nastoje postići bilateralnu platnu ravnotežu, što negativno utječe na razvoj kooperacije čak i na bilateralnoj osnovi. Pokušava se taj problem riješiti parcijalnim mjerama, od kojih postoji prijedlog da se između partnera stvore posebni računi kod banaka za kooperaciju. Kako problem platnog bilanca koči suradnju, i kad su oba partnera zainteresirana, dobar primjer je naša isporuka teretnih vagona Mađarskoj. Mađarska je obustavila proizvodnju vagona, a nije uspjela osigurati potrebe kroz direktnu suradnju u SEV-u, a mi smo spremni da te potrebe podmirimo. Ona je osigurala dobar dio reproduktionog materijala i slogove za tu proizvodnju. No, problem je nastao u ovome: čime će Mađarska platiti isporuku vagona, a da ne poveća platni debalans. Pitanje platne bilance je krupno pitanje bilateralne a i multilateralne suradnje. SFRJ je vrlo bogata lignitom i ima odlične uvjete proizvodnje elektroenergije koja je neophodna Mađarskoj. Već duže vrijeme se pregovara da Mađarska odobri jedan zajam Elektropoduzeću SR Srbije da za potrebe Mađarske izgradi u sklopu TE Kolubara određene kapacitete. Obje strane su vrlo zainteresirane za realizaciju gornjeg. Normalni tekući problemi (cijene elektroenergiji, kamatna stopa, rok otplate zajma itd.) lako bi se riješili. Najveći je problem u tome čime bi Mađarska, kojim robama, poslije otplate zajma, plaćala struju. Mađarska je siromašna sirovinama, a strojeve i opremu u obimu za podmirenje obaveze otplate struje jugoslavensko tržište ne može apsorbirati. Predlagali smo i predložimo da se ovim pitanjima priđe korjenitije u smislu trajnijeg povezivanja naših privreda i na toj liniji nađe rješenje i gornjih pitanja. Dok ne sazru uvjeti slobodnog opticaja kapitala između poduzeća socijalističkih zemalja, kao konkretan korak, predložimo da – to navodimo kao ilustraciju za rješenje gornjeg problema – slijedeće: SFRJ ima razvijenu brodogradnju, koja će i ubuduće igrati značajnu ulogu u našoj privredi. Nama su potrebni brodski limovi. U Mađarskom kombinatu željezari »Dunaujvaros«, mogli bi se proširenjem izgraditi kapaciteti koji bi proizveli brodske limove za potrebe jugoslavenske brodogradnje. SFRJ bi mogla za tu proizvodnju snabdijevati željezaru »Dunaujvaros« željeznom rudačom. To bi se moglo realizirati i tako da zainteresirana poduzeća daju određene kredite za izgradnju kapaciteta u »Dunaujvarosu«. To bi bila linija dugoročnog povezivanja privreda SFRJ–Mađarska. To važi i za naše privredno povezivanje s drugim zemljama. Ovdje smo se dotakli daljnjeg problema suradnje, a to je pitanje zajedničkih investicija. U praksi razvoja odnosa SFRJ–Mađarska i u tom imma oodređeno iskustvo. Subotička tvornica »Zorka« također dugo vremena pregovara sa zainteresiranim firmama iz Mađarske o izgradnji kapaciteta za proizvodnju tripl-fosfata za potrebe poljoprivrede južne Mađarske. Ekonomsku opravdanost takve suradnje ne treba dokazivati (veći obim proizvodnji, bliža lokacija potrošnji čime se smanjuju transportni troškovi itd.). Obje strane

su veoma zainteresirane i pregovori teku uspješno. Mađarska je odobrila »Zorki« određeni kredit. No, to je učinila država i provela kroz državne planove. Tamo gdje to nije učinjeno kroz državne planove suradnja se spotiče na financijskoj nesposobnosti davanja kredita, i na jugoslaven-skoj strani i na slaboj kreditnoj sposobnosti naših poduzeća. Problem kredita javlja se kako u našoj bilateralnoj suradnji, tako i kod izlaska na treće tržište. Danas je jasno da izlazak na vanjsko tržište, predstavlja vrlo često davanje kredita, a naročito kad se radi o prodaji strojeva i opreme. Socijalističke zemlje, uključujući i SFRJ, nisu još osposobljene za davanje potrebnih kredita s ciljem ekspanzije izvoza i širenja koopc-racije i specijalizacije. Mogli bismo navesti niz primjera, no uzet ćemo samo kao ilustraciju slijedeći. Postojala je mogućnost kooperacije SFRJ i Mađarske u proizvodnji motornih vlakova. Pojedine direkcije JŽ tra-žile su da kupe te vagoni, ali su očekivale odgovarajući kredit. Osim gore navedenih problema, pojavljuju se još i manja pitanja koja niču iz razlika privrednog mehanizma. Tako još treba spomenuti nedovoljnu materijalnu zainteresiranost privrednih poduzeća zbog ograničene samo-stalnosti i pomanjkanja financijskih sredstava, da bi se jače angažirali u razvoju suradnje između dviju zemalja, a prvenstveno u razvoju ko-kooperacije i specijalizacije. No, razvojem privrednih reformi u socijali-stičkim zemljama, taj problem će biti sve manji. Gotovo su nestali pro-blemi kao što su: da kroz kooperaciju svaki partner želi riješiti svoje momentalne probleme, ili da je poteškoća u razvoju suradnje razlika si-stema tehničkih pristupa i tome slično. Već praksa postavlja zahtjev za formiranje zajedničkih poduzeća (npr., kod proizvodnje celuloze na bazi topola, itd.). Neke socijalističke zemlje imaju u tom vidu suradnje prve ohrabrujuće rezultate, npr. »Intermasped«, zajedničko poduzeće Bugar-ske i Mađarske. Sve to pokazuje da uz sve poteškoće i skromne rezultate, perspektiva razvoja suradnje SFRJ sa socijalističkim zemljama, a naro-čito sa susjedima, ima značajnu perspektivu, u čemu mnogo može po-moći razvoj suradnje u okviru SEV-a.

Na kraju, još jednom možemo istaći da je osnovni uvjet uspješne eko-nomske suradnje u okviru SEV-a razvijanje takvih odnosa koji će pro-izlaziti iz ekonomskih i drugih interesa svih socijalističkih zemalja čla-nica. Svaka od njih, pa i ona manje razvijena, mora naći svoju ekonom-sku računicu, pa i onda kada »razmjennom gubi« (Marx). Takvi će se odnosi uspostaviti samo onda ako u razmjeni budu poštovani osnovni ekonomski zakoni, u prvom redu zakon vrijednosti. Isto tako moramo istaći da SEV treba neophodno sve više postajati otvorena grupacija so-cijalističkih zemalja, koja će biti spremna na suradnju sa svim zemlja-ma, jer je svjetsko tržište i dalje nedjeljiva cjelina i ono sačinjava samo izraz sve većeg procesa podružtvovljenja proizvodnje. U tome smislu bit će neophodna sve šira suradnja s kapitalističkim zemljama, te po-sebno sa zemljama u razvoju.

Posebno, što se tiče naše zemlje, ona ima mnogostruke interese da raz-vija suradnju sa socijalističkim zemljama u okviru SEV-a. Ova surad-nja se danas odvija, ali, na žalost, pretežno samo u oblasti robne raz-mjene. Razvijanje suradnje u oblasti specijalizacije, kooperacije, po-diele rada, u oblasti monetarno-kreditne sfere tek predstoji.

SUMMARY

In his article the author considers historical conditions, previous results and some essential unsettled problems of the economic collaboration of socialist countries in the frame of the COMECON. He specially takes into consideration the development of collaboration with socialist Yugoslavia.

In the introduction it has been given a survey of fundamental historical conditions for the formation of the COMECON. It has been pointed out how the economic development of the USSR had an important influence upon the formation, work and tasks of the COMECON. The COMECON has got the main task to help and fasten the process of industrialization of socialist countries. That is because on the way of socialism have started relatively underdeveloped countries.

In the second chapter it has been given an analysis of the task of the COMECON, and in the third chapter there are hitherto achieved results of acting of the COMECON. The author points out how the COMECON has achieved remarkable results. So the international oil-tube »Friendship« has been built and the electric line »Peace«. Specially great results have been achieved in the foreign trade of socialist countries where a very high degree of interpenetration of market among socialist countries has appeared. So in complete foreign trade of Hungary the countries of the COMECON take part with 64%. Different forms of cooperation, specialization and mutual division of labour have been developing.

In the fourth part of his study the author mentions some open problems of collaboration in the frame of the COMECON. Using sources and attitudes of some of authors from socialist countries the author comes to the conclusion that many open problems exist which come from earlier development. Many of these problems, according to the author's opinion, come from the still existing central system of government in economy in those countries. In that case the influence of direct producer has been specially uncared-for and considerable relying on the state apparatus still exists in the governing with economy, so that it is more a reform of government.

In the last chapter the author analyzed the development of the SFRY in the COMECON. The author points out that in recent years that collaboration has been favourably developing. Meanwhile, some definite problems still remain which problems come from credit, banking and monetary mechanism which is different in different countries. In spite of that, there exist very great possibilities and necessities for the development of the collaboration between the COMECON and the SFRY.

(Translated by S. Palčček)